

שאלות ותשובות לפרשת "דברים"

- מהם שמותיו הנוספים של חומש דברים?

  - בתלמוד בבלי (מגילה ל"א): ובתלמוד ירושלמי (סנהדרין פ"ב ה"ז) ספר דברים נקרא בשם 'משנה תורה', בו חוזר משה רבינו ושונה לדור המדבר הנכנס לארץ את רוב מצוות התורה: עניין עשרת הדברות שבפר' יתרו שחוזר ונשנה בפר' ואתחנן, דיני עבד עברי שבפר' משפטים ובהר' שנשנה בפר' ראה, ואיסור מאכלות אסורות שבפר' שמיני שחוזר ונשנה בפר' ראה. וחזרה התורה על פר' המועדים שבפר' אמור בפר' ראה, ומצות ערי מקלט לרוצח בשגגה, שנצטוו לראשונה בפר' מסעי, נצטוו שוב בפר' שופטים.
  - בשם נוסף נקרא ספר דברים - 'ספר הישר', ומצינו כן בגמ' (ע"ז כ"ה). דדרש ר' אליעזר את הפסוק (ש"ב א' י"ח) "ויאמר ללמד בני יהודה הנה כתובה על ספר הישר" - זה ספר אברהם יצחק ויעקב, שנקראו ישרים. רבי אליעזר אומר: זה ספר 'משנה תורה' - דכתיב "ועשית הישר והטוב".
- מחמת מה חזרה התורה בספר דברים על דברים שכבר נשנו?

  - כי היו סמוכים לכניסה לא"י, ששם עיקר קיום התורה.
  - היה זה סמוך לפטירת משה רבינו, והוא רצה לחזור איתם על הדברים.
  - מכיוון שחטאו בפעור הוצרכו לחזור על התורה, כדי להיטהר על ידה.
  - היה זה סמוך למלחמת סיחון, וע"י ראיית הטובה שעשה הקב"ה לישראל יש יותר חשק לקבלת עול התורה.
  - מכיוון שמשה רבינו הכה את עוג, היו לדבריו יותר השפעה באותו הזמן (אלשיך דברים ד' מ"ו).
- כמה פעמים כתוב בספר דברים: "ויאמר ה' אל משה", או "וידבר ה' אל משה"?

בכל חומש דברים לא נמצא "ויאמר ה' אל משה", או "וידבר ה' אל משה", אלא פעם אחת בלבד "ויאמר" ופעם אחת "וידבר". ושניהם מדברים בעניין אחד, לא שניתנה למשה עבור כלל ישראל לעשותה, אלא שנתנה למשה בלבד שהוא יעשנה, וכל ישראל רק יראו וידעו, והיא בסילוקו של משה מהעולם. "ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימך למות". וכן "וידבר ה' אל משה עלה אל הר העברים וכו' ומות בהר".
- בכמה ימים ובאיזה תאריכים אמר משה לבני"י את ספר דברים?

כל הדברים שבספר זה אמרם משה לישראל בשלושים וששה הימים האחרונים לחייו - מא' שבט משנת הארבעים לצאת בני"י ממצרים עד ז' באדר (ונרמז במילה 'אלה' שעולה בגימטריה מנין ל"ו), ופר' "וילך", "האזינו" ו"וזאת הברכה" נאמרו ביום פטירתו - בז' באדר, והתוכחות של פר' "כי תבוא" ופר' "נצבים" נאמרו יומיים לפני פטירתו.
- הקשה רבי שלמה קלוגר זצ"ל ("טוב טעם ודעת" יו"ד סי' קל"א): מדוע החל משה רבינו לכתוב את ספר 'דברים' דווקא בחודש שבט?

וביאר: הרי מעצם כתיבת 'משנה תורה', שהוא ספר דברים, ע"י משה רבינו, נלמד מהו כח ת"ח ומהי מעלתו. שהרי השווה הקב"ה את 'משנה תורה' שכתב משה רבינו - שיש בו קדושה, כמו התורה עצמה שכתב הקב"ה, ומדוע? כי רצה הקב"ה ללמדנו בזה מהו כבוד החכמים יודעי התורה ומעלתם, שתורתם היא כגוף התורה ממש בקדושתה ובמעלתה. וכיון שבחודש שבט יש את ר"ה לאילנות, ותלמידי חכמים נמשלו לעץ המוציא פירות, כמאמר המדרש "ונטעתם כל עץ מאכל - הוא שכתוב "עץ חיים היא למחזיקים בה", ולמדים אנו שת"ח דומה לעץ חיים המוציא פירות מאכל, שקיומם תמידי ופירותיהם לנצח, אף המחזיקים בו - מעלתם כמותם. ולכך התחיל משה רבינו בכתיבת ה'משנה תורה' בחודש זה, שבו נתגלה כבוד הת"ח שנמשל לעץ החיים. וידועה אמרתו של ה"אגלי טל", שמיום ט"ו בשבט הרגיש שינוי לטובה בחידושי התורה שלו, כי ביום זה יכולים לזכות להתחדשות בתורה, כעץ מאכל הדומה לת"ח, שביום זה עולה השרף באילנות, ומתחדשת חיותו. כן הת"ח זוכה ביום זה להתחדשות בתורה ופירותיה - החידושי תורה שלו.
- את מי בעיקר הוכיח משה?

  - משה מוכיח את בני"י על דברים שהם כלל לא עשו, דאבותיהם שחטאו כבר אינם. ובכ"ז אף אחד לא ענה לו, לפי שידעו שהם גילגול אבותיהם שחטאו (וצריכים לתקן חטאיהם) (ש"ך מגורי הארי א-א).
  - לפי הרשב"ם (ב"ב קכא. ד"ה שכלו) התוכחה נאמרה לט"ו אלף שהיו אמורים למות בשנת הארבעים, וניצלו.
- מדוע סובבה ההשגחה העליונה שיקראו בתורה פרשת דברים לפני תשעה באב?

  - בפרשה מופיע הפסוק שאמר משה לבני"י: "איכה אשא לבדי" וכו', וכן ישעיהו וירמיהו שהיו נביאי החורבן נתנבאו בלשון איכה.
  - בפרשה מופיע הפסוק "אחד עשר יום מחורב", וזה רומז ל-11 יום שבאו מחורבן בית המקדש: 9 הימים שמר"ח אב ועד תשעה בו, י"ז בתמוז ועשרה בטבת.
  - בפרשה אומר משה "איכה אשא לבדי טרחכם משאכם וריבכם", ובה רמזים ג' עבירות המורות שבגינם נחרב הבית הראשון. טרחכם רמז לגילוי עריות שהטריחו בוראם לצור צרות ממזורים, משאכם מפרש"י מלמד שהיו אפיקורסין והיינו עבודה זרה, ריבכם הכוונה לריב ומדון שמתוכם היו באים לידי שפיכות דמים.
  - הגמרא אומרת שבית שני נחרב בעוון שנאת חנם, והחפץ חיים זצ"ל מבאר שהכוונה לעוון לשון הרע. וידועים דברי רבותינו ז"ל שאמרו "וכלם באבק לשון הרע". והפרשה פותחת במילים "אלה הדברים" - אל"ה ר"ת "אבק לשון הרע" שבאים מהדברים.
  - משה רבינו הוכיח את עמ"י ברמז כדי לא לבייש אותם, והגמרא בגיטין לומדת ממעשה דבר קמצא כמה גדול כוחה של בושה, שסייע הקב"ה לבר קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו.
  - בפרשה מוכיח משה רבינו את עמ"י על כל הדברים הלא טובים שהם עשו, וימים אלו של בין המצרים הם זמן של חשבון נפש ושיפור המעשים לקירוב הגאולה.

חידות מרתקות על פרשת השבוע לפאר את שולחן השבת

8. "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן" - לקמן (בפסוק ג') נאמר: "ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חמש באחד לחדש דיבר משה אל בני ישראל" (הוא בר"ח שבט, שהיה ל"ז יום קודם מיתתו, כי בז' באדר מת משה). וכתב רש"י: "מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתתו. ממי למד? מיעקב, שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתתו. אמר: ראובן בני, אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי.
9. מפני מה אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתתו?
א. כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו.
ב. שלא יהא חברו רואהו ומתבייש ממנו.
ג. כדי שלא יהא בלבו עליו.
ד. כדי שיפרוש ממנו בשלום, כדאיתא בספרי.
10. מדוע זכה משה לומר "אלה הדברים"?
בשביל שאמר "לא איש דברים אנוכי" וזה ל"אלה הדברים אשר דיבר משה" (מדרש אותיות דר"ע).
11. מדוע קונן ירמיהו על ישראל במילים "איכה ישבה בדד"?
איתא במדרש הגדול עה"פ "אלה הדברים" - אמר להם משה לישראל, אם אתם עוברים על 36 כריתות של התורה כמניין 'אלה', עתיד נביא לעמוד ולקונן עליכם כמניין 'אלה', וזה ירמיהו שקונן "איכה ישבה בדד", שכן מנין 'אלה' ומניין 'איכה' שווין-36. ומדוע בדד - על שכפרו ישראל בעשרת הדיברות, שהן כמניין 'בדד'.
12. מהיכן נלמד בפרשתנו שהתורה היא "מרפא לשון"?
איתא במדרש רבה: אתמול משה אמר "לא איש דברים אנוכי", שהיה עילג, ובשביל שנתעסק בתורה נרפאה לשונו ואמר: "אלה הדברים". וזהו מה שנאמר במשלי (ט"ו ד) "מרפא לשון - עץ חיים".
13. למה רמז משה במילה 'חצרות' (א, א)?
י"א למעשה מרים, וי"א למחלוקת קורח ועדתו. (רש"י). והאמת ששניהם דבר אחד הם שהרי שניהם עניינם לשון הרע, ועיקר התביעה על המרגלים הייתה שראו שמרים לקחה ולא לקחו ממנה מוסר.
14. "ודי זהב" (א, א). פירשו חז"ל דרמז בזה משה למעשה העגל. וצ"ע מדוע הזכיר זאת משה בסוף רשימת החטאים, והרי הוא קדם למעשה מרים ומחלוקת קורח ועדתו?
א. בגלל שהוא היה קשה מכולם, מנאו לבסוף, על דרך מה שאמרו 'אחרון אחרון חביב', ה"ה הקשה מכולם נמנה אחרון.
ב. בגלל שבנינו סובלים בכל דור ודור עד הדור האחרון שיבוא משיח צדקנו במהרה בימינו, לכך מנאו אחרון.
ג. מנאו לאחר מחלוקת קורח ועדתו, שמחלוקת קורח עוררה מחדש את עוון העגל. שהרי אחרון הכהן לימד זכות על עמי"כ שכ"כ אהבו את משה, וברגע שטעו וחשבו שמשה מת נכנסו לבלבול וטירוף הדעת ועשו להם עגל מסכה אשר ילך לפניהם. אבל ברגע שבא קורח וטען "מדוע תתנשאו על קהל ה'", כלומר מבחינתו משה רבינו מיותר ולא צריכים אותו, א"כ א"א ללמד זכות על עמי"כ שעשו את העגל, ושוב התעורר אותו עוון מחדש. ולכן מנה הכתוב את עוון העגל לאחר מחלוקת קורח ועדתו.
ד. אין מוקדם ומאוחר בתורה.
15. "ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרות באדריעי" (א, ד). מי הם השלושה שנקראים 'עשתרות'?
כתב ר'בינו בחי"ל: מצינו שלשה דברים הנקראים בכתובים 'עשתרות', והם: ההרים, הצאן ועבודה זרה. א. ההרים, הוא שהזכיר כאן "אשר יושב בעשתרות", כי היה עוג מלך הבשן גיבור גדול, ומרום שבתו חזק בהרים הגבוהים, והוא "עשתרות קרנים" שהזכיר הכתוב (בראשית י"ד), ונקרא "עשתרות קרנים" על שם שעולין שם באותן ההרים הצאן אשר להם קרנים כגון היעלים והעזים והכבשים. ב. הצאן, כמו שכתוב (דברים ז) "עשתרות צאן", על שם שמעשרות בעליהן בצמר וחלב ובוולדות. ג. ע"ז, דכתיב (שופטים ז) "ויעבדו את הבעלים ואת העשתרות", דהיתה ע"ז עשויה בצורת צאן (עטרת רש"י).
16. "הואיל משה באר את התורה הזאת" (א, ה). פרש"י בשבועים לשון. ולכאורה בני"ד דברו והבינו רק לשון הקודש, וא"כ למה צריך לבאר להם התורה בשבועים לשון?
א. מבאר ה"כתב והקבלה" דשבועים לשון הם שבועים כוונות, כמו שאמרו חז"ל: 'שבועים פנים לתורה' (מדרש רבה י"ג ט"ו).
ב. משה נטע בעמי"י כח לדורות הבאים שיבינו את התורה בכל לשון.
17. ה' אלוקיני דבר אלינו בחורב" (א, ו). מהו חורב?
א. חורב זה הר סיני (אבן עזרא).
ב. וי"א מקום קרוב להר סיני (הרמב"ן). וכן כתב הגר"א, שהרי בחגיגה (דף ו.ו) מבואר שכללות נאמר בסיני, ופרטות באוהל מועד (אד"א).
18. ה' אלוקיני דיבר אלינו בחורב לאמר" (א, ו). אדם שהתחיל לומר "ברוך אתה ה'", ונזכר שהיא ברכה לבטלה, מה יעשה?
בשו"ע (או"ח ס' ר"ו ס"ו) כתב: אם התחיל לומר "ברוך אתה ה'", ונזכר שהיא לבטלה, יסיים 'למדני חוקיך'. והצל"ח (ברכות ל"ט). חידש שאם אמר "ברוך אתה ה' אלוקי ישראל", ימשיך לומר 'מן העולם ועד העולם', שהוא פסוק בדברי הימים (א' פט"ז הל"ו), אולם אם אמר 'אלוקיני' מבואר בפוסקים ששוב אין לו תקנה, וצריך לומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. וכן אם החל לומר 'ה' אלוקיני' - אומר רבי חיים קניבסקי שליט"א שיכול לסיים - 'דיבר אלינו בחורב לאמר'.

יישר כח לשולחים תשובות יפות מושקעות ומקוריות, עלו והצליחו!

19. "הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם" (א, יג). יש להבין: אם האנשים שנבחרו לשרים הם חכמים ונבונים, מדוע יש צורך שיהיו גם "ידועים לשבטיכם"? מה תוסיף ידיעה זו למעלת הנבחרים?

א. מבאר ה"עמק דבר": באמת אין לאדם ידיעה ברורה מה בלב חבירו, רק ממה שרואה שרוח הבריות נוחה הימנו, מסתמא גם רוח המקום נוחה הימנו. ומי שיש בו יראת שמים - דבריו נשמעים לבריות. וכל זה נכלל ב'ידועים לשבטיכם' שראויים המה לכך.
ב. ורבי שמשון רפאל הירש זצ"ל מבאר: חכמה ובינה אפשר לבחון ע"פ חכמים ומומחים, אבל מדות והתנהגות בין אדם לחברו מתגלות בחיים היום יומיים בבית ובחוץ. וזה שאמר משה שיש לבחור אנשים הידועים לשבטיכם במידות ובמעשים טובים, אלו מוכשרים לעמוד בראש העם (עטרת רש"י).

20. "ואשימם בראשיכם" (א, יג). "בראשיכם" - ראשים ומכובדים עליכם שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה. "ואשימם" חסר יו"ד, ללמד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם, שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה. וקשה למה היפך רש"י לשון הכתוב שמפרש מקודם "בראשיכם" ואח"כ "ואשימם"?

ונראה שבא ללמד שהאשם מוטל על הדיין רק במקרה שיש בידו למחות ודבריו נשמעים. אבל אם אין דבריו נשמעים - אינו נענש על שאינו מוחה. וזוהו פרש"י תחלה בראשיכם, שיהיו נוהגים בהם כבוד ויראה ויצייתו להם, ואז ואשימם - אשמותיהן תלוין בדיינים, אבל כשאנם בבחינת 'ראשיכם', אז אין ענין 'ואשימם' (דברי אברהם - הובא בלקח טוב).

21. "ואצוה את שופטיכם בעת ההיא לאמר" (א, טז). אמר רבי יוחנן: כנגד מקל ורצועה תהא זריז (סנהדרין ז:). הקשה ה"משך חכמה": מה הטעם שהוא לא כלל את השופר הניתן לדיין כדי לנדות את המחויב נידוי, דהרי מבואר שם בגמ' דגם הוא מכלי הדיינים, ולמה נקט רק מקל ורצועה?

ותירץ: דבאמת בהא דכתיב "ואצוה את שופטיכם" - לא ניתן להם השופר לנדות כלל, ורק מקל ורצועה קיבלו, וזה נלמד מהגמ' (במו"ק דף ט"ו): דמשעת מעשה העגל היו כל ישראל מנודין לשמים, וכיון שנידוי זה חמור מכל נידוי, הלכך אין שום מקום לנדות את המחויב נידוי.

22. "ושפטתם צדק" (א, טז). רש"י (כתובות דף ק"ו. ד"ה האי עשה) כתב דמכאן למדין שיש מצווה לדיינים שישפטו. ויש שהקשו מדוע לא מברכים על מצווה זו כיון דהוי מצווה כמו כל מצווה?

א. כיון דקיום המצווה לא תלוי ביד הסנהדרין אלא באחרים, דשמא לא יקבלו בעלי הדין את הדין, או ימחלו זל"ז, לכך אין מברכים (רשב"א שו"ת ח"א סי"ח). וה"חתם סופר" (שו"ת או"ח ס' נ"ד) הקשה: מה בכך שבעלי הדין לא יקבלו את הדין, הרי בי"ד יורדין לנכסיהם ומוציאין מהם בעל כורחם, בכל מצב בזה מקיימים המצוה, ומדוע לא יברכו? אלא כוונת הרשב"א, דבכפייה אין לברך דהוי קלקול, ורק על תחילת דין היה לברך, אלא דשנינו (מנחות מ"ב) כל מצווה דאין עשייתה גמר מצוה אין מברכין עליה.

ב. לא שייך ברכה אלא על מצוה שנאמרה לכל אחד באופן שהעושה אותה מקיים המצווה בשלמות, כגון לזבל וציצית, אבל במצווה שלא נאמרה ליחיד אלא לרבים, באופן שהעושה אינו מקיים המצווה בשלמות, רק חלק ממנה, - בזה לא שייך לברך. ולפי"ז בעשיית דינין - המצווה חלה רק על כל הבי"ד ביחד, דיחיד אסור לדון מהתורה, ובעינו בי"ד של ג', ולכן כל אחד מהדיינים לא יוכל לברך, דאינו מקיים אלא חלק של מצוה ("ברכת אהרון" ברכות מאמר רס"ה).

ג. שנינו בגמ' (מנחות מ"ב): כל מצוה שנכרי מצווה בה, אין מברכים עליה. מבאר התוס': כיון דמברכים "אשר קדשנו במצוותיו וצווננו", אי אפשר לברך על מצוה שנכרי גם מצווה בה "וצווננו", משמע לנו ולא לאחרים - לעכו"ם. א"כ כיוון שנכרים גם מצוויים - לכך לא מברכין ("מקור הברכה" להג"ר מרגליות ס"ז).

ד. ובירושלמי (פרק כיצד מברכים) אכן מבואר דמברכים, אבל לא נוהגין כן.

23. "לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדול תשמעון" (א, יז). כתב השו"ע (חו"מ ס' ט"ו סק"א): צריך הדיין שיקדים לדון הדין שבא לפניו תחילה, ולמדים זאת ממקרא זה. אבל תלמיד חכם צריך להקדים תחילה אף שבא לבסוף, דעשה דכבוד תורה עדיף. ויש לדון, במקום דהנתבע ת"ה, האם צריך להקדימו תחילה, או דילמא דווקא כשהנתבע ת"ח?

בשו"ת "שבות יעקב" (ח"א ס' קמ"ד) כתב, דהא דצריך להקדים דין של הת"ח תחילה זה כשהוא התובע, אבל אם התובע עם הארץ והנתבע ת"ה, אין להקדים דינו, דאדרבה כל כמה דמאחרים להוציא מידו - עדיף (כן כתב ה"תומים" חו"מ ס' ט"ו). אבל בספר "זקן אהרן" (ס' ט"ו). כתב בספר ברית יעקב) הוכיח דאף כשהנתבע ת"ח צריך להקדים משום ביטול תורה. כתב ה"פתחי תשובה" (חו"מ ס' ט"ו): לפי השיטות שאצל הנתבע אין שום מעלה בקדימה, אם יבוא לפני הדיין שני דיני תורה, שאצל אחד התובע והנתבע תלמידי חכמים, ואצל השני רק התובע ת"ח - אין חיוב להקדים את הדין ששניהם תלמידי חכמים, כיון שאין שום מעלה אצל הנתבע להקדים את דינו. ומסיק: דלפי דברי ה"תומים" בטעם הרמב"ם שצריך להקדים ת"ח משום ביטול תורה, א"כ טעם זה שייך אף בנתבע, וצריך להקדימו, א"כ יש להקדים הדין תורה שבין הנתבע ובין התובע ת"ה, לדין תורה שרק אחד מהם תלמיד חכם.

24. האם צריך להקדים דין של כהן?

ה"חקרי לב" (חו"מ ס"ח) נסתפק בדין קדימה לדין אם הוא גם ככהן שקודם ללוי, ולוי קודם לישראל. ונראה לי יותר דגם לגבי דין שייכת קדימות זו, אך אמנם לבי מהסס איך לא אישתימיט שום פוסק שיפסוק קדימות אלו לגבי דין. וה"תומים" (סט"ו ס"ק ק') הקשה, למה השמיטו הפוסקים את הגמ' (נדרים ס"ב) דכהן מקדימין לדון דינו תחילה. ומתריך ע"פ דברי המג"א (או"ח ס' ר"א) דאין נוהגין עתה להקדים כהן, דאין אנו בקיאים בייחוס כהונה. ולכן השמיט השו"ע דין הקדמת כהן בדין. אולם הריטב"א (מו"ק כ"ח): כתב שצריך לדון הכהן ראשון.

25. מי שממנה דייני שאינו ראוי, האם מבטל מצוות עשה של מינוי הדיינים?

כתב ה"חינוך" (מצוה ת"ד): העובר על זה ומינה דייני שאינו חכם, מחמת עושרו או טוב מידותיו, או מאהבתו אותו, או מחמת כבוד קרוביו - ביטל "עשה" זה. וה"מנחת חינוך" העיר שזו טעות סופר, וצריך להיות כתוב ביטל "לא תעשה" זה. וב"כלי חמדה" תירץ בשם חכם אחד, דכוונת ה"חינוך" כיון שהוא מינוי שלא כדיון, בטלה מינויו ואין עליו שם דיון, וא"כ מלבד שעובר על הלאו ד"לא תכירו פנים במשפט", ביטל "עשה" דמינוי דיינין.

נצטוו הדיינים בעשרה דברים שדיני ממונות חלוקים מדיני נפשות (ספרי). מה בין דיני ממונות לדיני נפשות? דיני ממונות בשלשה, ודיני נפשות ב-23. דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה, ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה. דיני ממונות מטיין ע"פ אחד בין לזכות בין לחובה, ודיני נפשות מטיין ע"פ אחד לזכות וע"פ שנים לחובה. דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה, דיני נפשות מחזירין לזכות ולא לחובה. דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה, דיני נפשות הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין חובה. דיני ממונות המלמד חובה - מלמד זכות, והמלמד זכות - מלמד חובה, דיני נפשות המלמד חובה - מלמד זכות, המלמד זכות אינו חוזר להעיד חובה. דיני ממונות דנין ביום וגומרין בין ביום ובין בלילה, דיני נפשות דנין ביום וגומרים רק ביום, ולא בלילה. דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה, דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות, וביום שלאחריו לחובה, לפיכך אין דנין לא בערב שבת וערב יו"ט. דיני ממונות הטמאות והטהרות מתחיל מהגדול, דיני נפשות מתחיל מהצד. הכל כשרין לדון דיני ממונות, ואין הכל כשרין לדיני נפשות, אלא כהנים, לויים וישראלים המשיאין לכהונה (סנהדרין ל"ב).

27

"ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים" (א, כב). ופרש"י - בעירבוביא, ולהלן הוא אומר "ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו", אותה קירבה הייתה הוגנת, ילדים מכבדים הזקנים ושלחום לפנייהם, וזקנים מכבדים הראשים ולכת לפנייהם, אבל כאן ותקרבון אלי כולכם בעירבוביא, ילדים דוחפין הזקנים, וזקנים דוחפים הראשים". ומדבריו נראה דענין של עירבוביא הוא סימן לדבר שאינו הגון. ולכאורה קשה, דבמדרש (רבה פי"ב פיסקה ט"ז) איתא "שמחו כל ישראל במלאכת המשכן והביאו בשמחה כל נדבה ובזריזות, ראה מה כתיב וביאו האנשים על הנשים, שהיו דוחקות זה על זה ובאים אנשים ונשים בעירבוביא". נמצא דהיה שם עירבוביא של אנשים ונשים וזה נחשב לדבר הגון?

ונראה דהחילוק דהתם היה דבר מצוה ושמחה של מצוה, והכלל הוא דאהבה מקלקלת השורה, והעירבוביא שהיתה שם היא מחמת היצר טוב ולא מהיצר הרע. אבל כאן בחטא המרגלים ובמתן תורה בני"י לא באו למשה מחמת שמחה של מצוה, רק מחמת יראה. וממילא העירבוביא היתה סימן שהקירבה אינו הוגנת, ויראתם בחטא המרגלים הייתה מחמת חסרון של אמונה ובטחון בהקב"ה. משא"כ במתן תורה שבאו בלי עירבוביא, זה היה סימן דהיראה הייתה הוגנת, וגם הקב"ה הסכים ואמר למשה (להלן ה' כה) "הטיבו כל אשר דברו" ("הוגי שעשועות").

28

"וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר אנשים" (א, כג). מהו "וייטב בעיני"? - אומר רש"י: וייטב בעיני, ולא בעיני הקב"ה! אם בעיני משה זה היה טוב, מדוע מוכיחם על זה?

ונראה שמשה רבינו הוכיח את עצמו על זה שהיה טוב בעיניו, אבל לא בעיני הקב"ה, שהרי הקב"ה אמר לו "שלח לך אנשים" "שלח לך" - אם תרצה שלח, משה כולל את עצמו בתוכחה. ומובא בספרים: אם המוכיח את אחרים כולל את עצמו בתוכחה, אזי התוכחה מתקבלת על לב שומעיו. משה רבינו מוכיח את עצמו שגם הוא היה בחטא המרגלים, שהרי הוטב בעיניו, אע"פ שעיקר החטא היה של בני ישראל, שאמרו כולם: "נשלחה", והם הם שגרמו למשה שייטב בעיניו (שפ"א לקוטים תשנ"ז) (נר לשבת).

29

"גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם" (א, לז). וקשה, הלא מפורש בתורה דבשביל חטא מי מריבה לא נכנס משה לא"י, ואיך אמר "בגללכם"?

ה"כלי יקר" כתב: הכנים כאן את הגזירה על משה, כי זה תלוי בזה, כי בשל המרגלים נתעכבו במדבר מ' שנה, ובכך הגיע זמן מרים למות, ופסקה הבאר במיתתה וחסרו להם מים, ונתגלגל עי"ז מי מריבה. ואילו לא חטאו מרגלים היו נכנסים לא"י עם מרים, ולא היה משה בא לעונש זה.

30

"סוב את ההר הזה" (ב, ג). כתב המדרש רבה (א' י"ד): הא למדת שעשו היה זהיר בכבוד אבותיו. אמר רבי יודן: כיוון שבאו ישראל לעשות עמו מלחמה (כשעמדו להיכנס לא"י) הראהו הקב"ה למשה אותו הר שהאבות קבורים בו. א"ל למשה: אמור להם לישראל, אין אתם יכולים להזדווג לו, עד עכשיו מתבקש לו שכר הכיבוד שכיבד את אלו שקבורין בהר הזה. וזהו ממה שנאמר בעניין 'רב לכם סב את ההר הזה' (דיכול היה להסתפק ולכתוב 'פנו לכם צפונה', וממה שהאריך אנו למדים שמתכוון להר שהאבות קבורים בו). עד מתי תעמוד לעשיו זכות כיבוד אב שלו?

עד ימות המשיח, נובעות מאותה מצוות כיבוד אב שעשה עם אביו. וע"ז נאמר שם במדרש (א' י"ז) "פנו לכם צפונה", אמר רבי יצחק: אמר הקב"ה המתינו עד עכשיו (עד שיגיע זמן) מלך המשיח לבוא, ויקום "מה רב טובך אשר צפנת ליראך".

31

בזכות מה זכו עמ"י לבגדים במדבר במשך ארבעים שנה?
איתא במדרש תהילים (כ"ג, ג) על הפסוק "ידע לכתך את המדבר... זה ארבעים שנה" (ב, ז), אמר רבי יודן: בזכות שאמרתם על הים "זה קלי ואנווהו", נתתי לכם בגדים ו"שמלתך לא בלתה" - ארבעים שנה.

32

היכן נלמד בפרשתנו שבמין לא היו צריכים לדבר ולהגיד איזה טעם רוצים להרגיש בו, אלא מספיק היה להרהר בלב?
איתא במדרש (תהלים כ"ג, ג) עה"פ "לא חסרת דבר" (ב, ז) לא היו חסרים אפילו דיבור, אלא אפילו אם היו מהרהרים בלבם - היה דבר זה נעשה. כמו שאמר רבי ברכיה בשם רבי אבהו עה"פ (תהלים ע"ח י"ח) "וינסו קל' בלבבם" לשאול אוכל לנפשם" - מלמד שהיו מהרהרים בליבם, והוא עושה.

33

"ויתן ה' אלוקינו בידינו גם את עוג מלך הבשן" (ג, ג). כיצד האמוריים מתים?
א. אמר רבי לוי: שתי צרעיות (שרץ העוף), היה הקב"ה מזווג לכל אחד ואחד מהן, וכל אחת ואחת הולכת ושופכת ארסה לתוך עינו, והעין מתבקע ונופל מלא קומתו ומת.
ב. רבי אחא אמר: החלחול (שלשול) היה נכנס להם, והיו מתרפין מעיהן לפני ישראל והורגין אותם. ונעשו פניהם כמו שהוסקו ונשרפו על ידן מכבשן האש.

34

מי שני אחים מפורסמים המוזכרים בפרשת השבוע?
בגמ' נדה (סא). מבואר שעוג וסיחון היו אחים, שהיו בני אחיה, שאחיה היה בן שמחזאי, שהוא ועזאל הם שני המלאכים שנפלו בדור אנוש (רש"י).

35. מיהו המופיע בפרשה שנולד בתיבת נח?
 המהרש"א (נדה סא.) נתקשה בדברי התוס' שעוג וסיחון היו אחים, דא"כ גם סיחון נפלט מהמבול, ובגמ' זבחים שהוזכר שעוג נפלט מהבול לא הוזכר גם סיחון, ומבאר המהרש"א ששמע דאיתא במדרש, שאחיה אביו של עוג בא בעבירה על אשת חם לפני המבול, והיתה הרה ממנו כשנכנסה לתיבה, וילדה בתיבה את סיחון, וכן הוא ב"דעת זקנים" סוף פ' חוקת.
36. מהם 5 המגילות, ואיזו מהם מוזכרת בפרשה?
 5 המגילות הן: אסתר, רות, קהלת, איכה ושיר השירים. ובפרשה מוזכרת מגילת איכה בפרק א' פסוק י"ב.
37. מי הגאון שחיבר ספר בשם "מדבר קדמות" (ב, כו)?
 החיד"א – רבי חיים יוסף דוד אזולאי זיע"א.
38. מי הגאון שחיבר ספר בשם "חוות יאיר" (ג, יד)?
 הרב שמעון יאיר חיים בכרך זיע"א. שימש כרב בקובלניץ, מיינץ (מגנצא) ובסוף ימיו בוורמס (וורמייזא). היה מגדולי האחרונים באשכנז.
39. חידה: מי אני? לקרוא ליעקב הלכתי, בדרך נקברתי. נרות למשכן הכנתי ושירה שוררתי. אני הפוכה מעכביש ולהתעסק אתי זה עסק ביש. בפרשתנו אני מוזכרת במשל למי שבשנאתו מוכן למות וליפול חלל. בספר במדבר השתמשו בי גם למשל, למי שלא רוצים ממנו לקבל שלל. רבי משה בשם ספרו אותי הזכיר, ורבי יהונתן את מעשי ידיי בשם ספרו הזכיר.
 התשובה היא: דבורה. לקרוא ליעקב הלכתי, בדרך נקברתי – דבורה מינקת רבקה. נרות למשכן הכנתי ושירה שוררתי – דבורה הנביאה אשת לפידות. אני הפוכה מעכביש – בספר מכתם לדוד הביא בשם הגאון מליסא ז"ל שאדם שמלקט חידושים בשם אחרים הוא בבחינת דבורה שמלקטת עסיס מהפרחים והפירות ועושה מזה דבש, אך מי שמחדש רק מעצמו הוא בבחינת עכביש שמייצר קורי עכביש... ולהתעסק אתי זה עסק ביש – הדבורה עוקצת. בפרשתנו אני מוזכרת כמשל למי שבשנאתו מוכן למות וליפול חלל (דברים א, מד עיין רש"י). בספר במדבר השתמשו בי גם למשל, למי שלא רוצים ממנו לקבל שלל (במדבר כב, יב עיין ברש"י). רבי משה (קורדובירו) בשם ספרו אותי הזכיר (תומד דבורה), ורבי יהונתן (אייבשיץ) את מעשי ידיי בשם ספרו הזכיר (יערות דבש). (הרב שלמה לווינשטיין שליט"א)
40. כמה מצוות יש בפרשת דברים?
 2 מצוות לא תעשה בלבד.
41. כמה פסוקים יש בפרשת דברים?
 105 פסוקים.

"טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף"